नं. — ४१८०.

पु: नाम. मुहूर्तचिन्तामणि:
टीका प्रमिताक्षरा.

कर्ता. × × × ×

पत्र सं. १८ — सं. ×

विषय: ज्योतिषम्.

𑆩𑆶𑆲𑆷𑆫𑇀𑆠𑆖𑆴𑆁𑆠𑆳𑆩𑆟𑆴𑆘𑆵𑆑𑆳 𑆥𑇀𑆫𑆩𑆴𑆠𑆳𑆑𑇀𑆰𑆫𑆳

𑇔𑇙𑇘𑇐

4980

F. = 18

ॐ· १

ॐ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥ ॐ श्रीगणेशाय नमः ॥ कैलास
पिधावन्नति मटकरटिस्पर्द्धया चरणस्फुरणः माथा
वावाभिर्निरुद्धाकपटिकरटिनः केलयोनः रु
प्रस्मितात्तत्वराख्योम रामो विनेविहृत्तिंगणास्य
स्यात्निर्विघ्नपरिसमाप्त्यर्थमिष्टाचारानुमितस्मृ
वताप्रीर्वादरूपं मंगलमिनूवज्ञ्यो पतिवध्न
स्मृखंगे विघ्नस्यहृती कलितहितीयदंतप्ररोहरत
स्येति द्विपास्यो गणेशो विघ्नं हरतु नायावनुभुक्
केतकपत्रभङ्गहस्तेन याकृष्यमस्वाग्रदंदनु गोः
केतकेतस्य पत्रं पर्णं तस्य भंगं खंडं हस्तेनुस्तुणगा
णेशस्य वाललीलाचितावालोमातुसमीपवर्ति
निर्विघ्नयति अतएवमहृतीकलितहितीयदंतप्रो
तीयदन्तप्ररोहोदंतांकुरो मोयेन सः अनेनकेतकपत्र
तितावद्गणेशो पिद्विरदस्यालौकिके विस्मभृतो पमे
विघ्नप्रयोजनसंबंधाधिकारिणः सूचयन्कर्त्तवामा
पत्निहेतुं संहितसमारार्थं विलासमर्गः अतः

अनंताख्योदैवज्ञोज्योतिर्वित्तत्सुतः सः अतिहः रामः [मु]हूर्त्तचिंतामणिः यथामणिर्हीरकादिः समस्त
चिंतितार्थदएवमत्रयायमपिग्रंथोनिखिलम[नुष्या]णांआधारस्तन्नर्थनामात्मुहूर्त्तचिंतामणिरुपो
तिषग्रंथमातनोतिनिषेधविध्यादिसन्निवेश[वि]धानेनप्रापयतीत्यर्थः ननुजीर्णग्रंथएवमुहूर्त्तविचा
रेसिद्धेकिमनेनइत्यतआह कीदृशंक्रियाक[लाप]प्रतिपत्तिहेतुंक्रियाजातकर्मादिकालोकलापः
समूहस्तस्यअमुकस्मिन्शुभेकार्येमेनदा[स्मि]न्शुभदिनेनकार्यमित्येवरूपाद्रुततरंप्रतिपत्तिः सु
म्यक्ज्ञानंतस्यहेतुकारणं अयमर्थः अन्यग्रं[थेषु]श्रुतिस्मृत्यादिप्रकरणोक्तश्रुतिस्मृत्यादिषुहितम्बातत्तात
ततत्प्रकरणानांपुनः पुनरालोडनेनसिद्धिरितिगौरवम् अत्रतेकस्मिन्नेवग्रंथेयोमुहूर्त्तोविचा
र्यतेतस्यतत्रैवनिर्वाहः इतिलाघवम् ननु[अ]न्यग्रंथेष्वप्येवंविधमुहूर्त्तनिरूपणं[...]र्थोयंग्रंथ
इत्यतआहपुनः कीदृशंमुहूर्त्तचिंतामणिं [वि]ल्लसत्सारार्थविलासरागैस्सद्भिरभ्यासे[...]र्थोविला
सरागैरप्यसारार्थोनिकृष्टार्थस्तस्यविला[स]प्रकाशः सरागैर्यस्मात्सोऽत्रप्रकृलाच[...]नतिकृष्टार्थ
प्रतिरूपणंयथाग्रहमस्त्वविनैवार्थः ज्ञातृत्वेयामनसिजागर्त्ति तथानान्यग्रंथेष्वतआह काल
विन्यासादिनाग्रहमस्वाद्यपिकटत्वर्थेज्ञानं[तं]भवतीत्येतदर्थमस्यारंभवति ननुसमन्यादिव
तुष्टयकथनंविनाकथंपरोत्प्रवृत्तिः उक्तंचसिद्धि श्रोत्प्रवृत्तीनांसंबंधकथनायतः तस्मात्स
र्वेषुशास्त्रेसंबंधःपूर्वमुच्यते किमेवाज्ञाभिधेयस्यादितिष्टवत्केनचित् यावत्प्रयोजनंनोक्तं
तावत्तत्केनगृह्यतेइति उच्यते मुहूर्त्तचिंतामणिमित्यनेनैवपदेनसर्वेसूचितं तथाहि शुभा
शुभप्रकरणनक्षत्रप्रकरणादिमुहूर्त्तसमुदायाः प्रतिपाद्यतेनविषयः [...]आवश्यादिवितिः

मू॰वि॰ २

स्तंवेदांगमिति तथाचनारदः अस्यशास्त्रस्यसंबंधोवेदांगमितिधातृतःइति यद्वाज्ञामिधेयपदा
र्थानांमुहूर्त्तानांग्रंथस्यप्रतिपाद्यप्रतिपादकभावः प्रयोजनंतत्त्वशुभाशुभमितिनृपालविवाहादिका
लनिर्णयश्च यदाहनारदः प्रयोजनंतुजगतःशुभाशुभनिरूपणमिति कश्यपोपि ग्रहणग्रहसं
क्रांतियज्ञाध्ययनकर्मणाम् प्रयोजनंव्रतोद्वाहक्रियाणांकालनिर्णयःइति तज्जिज्ञासुरधिकारी
सचद्विजएवनान्यः उक्तंचनारदेसिद्धांतसंहिताहोरारूपस्कंधत्रयात्मकं वेदस्यनिर्मलंचक्षुर्ज्यो
तिःशास्त्रंनिर्णयःइति तज्जिज्ञासुरधिकारीसचद्विजएवमकल्मषम् विनैतदखिलंश्रौतस्मार्त्तं
कर्मनसिद्ध्यति तस्माज्जगद्धितायेदंब्रह्मणानिर्मितंपुरा अतएवद्विजैरेतदध्येतव्यंप्रयत्नतः अ
त्रैवकारस्यपाठक्रमेणयोजनेप्रयोजनांतरमेवज्योतिःशास्त्राध्ययनस्यावश्यकत्वंप्रतीयतेद्वि
जैरेवेतिव्याख्यानेद्विजव्यतिरिक्तैः कैश्चिदपिनाध्येयमितिचप्रतीयते व्याख्यानद्वयमपियुक्त
मेव ननुकथंश्रौतस्मार्त्तकर्मोपयोगिज्योतिषमितिचेत् उच्यते अष्टवर्षंब्राह्मणमुपनयीत वसंते
ब्राह्मणोग्नीनादधीत दर्शपौर्णमासाभ्यांयजेतइत्यादिश्रुतयःसंति तत्रवर्षादिज्ञानंदर्शपौर्
णमासज्ञानंचज्योतिषंविनासर्वथानति[illegible]तिःअवश्यमध्येतव्यंज्योतिःशास्त्रं उक्तंचवेदां
गज्योतिषे वेदाहियज्ञार्थमभिप्रवृत्ताः का[illegible]नुपूर्वाविहिताश्चयज्ञाः तस्मादिदंकाल
विधानशास्त्रंयोज्योतिषंवेदसवेदयज्ञान् [illegible]शिखामयूराणांनागानांमणयोयथा तद्वद्वे
दांगशास्त्राणांगणितंमूर्धनिस्थितं. तस्मा[illegible]पयोगितयाऽवश्यमध्येतव्यं ज्योतिःशास्त्रंते २
चक्षुःपरीतिशिक्षायदेयम् तदुक्तंस्मृतौ [illegible]ह्मवैब्राह्मणमाजगामगोपायमांसेवधिष्टेहम

2

स्मि अस्तु यकायान्नजवेहितायनमोऽबुया ह्रीर्यवतीयथास्यां अन्यथानैतद्देयं दुर्विनीताय ज्ञातत्तत्वं
गर्भंतद्धि सम्यक्कालाय अस्मानेहिंस्योप्यमानेवाचादेवी कोपात्रिर्दहेत् शोचिराय विनयावनता
यदीयतानातागमवेत्कल्पलतेवसत्फलाय इयहृत्य नर्चितकानि शास्त्राण्युपकारस्यपदं हि साधु
देवेति अन्नयावेमहान्दोषः गर्गः स्नेहाल्लोभाच्च मोहाच्च यो विप्रोऽज्ञानतोपि वा शूद्राणामु
पदेशंतद्यात्स नरकं व्रजेत् इतिज्योतिःशास्त्र॰॰यते फलमहं माण्डव्यः एवंविधस्य प्रकृति नेत्रशा
स्त्रस्वरूपमतेः खलदर्शनेवेति हंतृशेषं कलंक॰नानातोषडङ्गज्ञधर्मस्तुखास्पदं स्यात् अत्रज्ञानवि
प्रोषेण ज्योतिर्विदः प्रजातारतम्यं जीर्णेऽरप्यपाविदप्रादितकृतपापं हेति सिद्धांतवेत्तात्रिदिन
जनितदोषतंत्रविदष्टएव करणभगणवेत्ताहस्महोरात्रदोषं जनयति ग्रहनमं हस्त नक्षत्र नक्षत्रसूची
नक्षत्रसूचिलक्षणवाराहसंहितायाम् अविदित्वैव यः शास्त्रं दैवज्ञत्वं प्रपद्यते स पंक्तिदूषकः पापो
ज्ञेयो नक्षत्रसूचकः तिथ्युत्पत्तिं न जानाति ग्रहाणां नैव साधनम् परवाक्येन वर्तेत ते वै नक्षत्रसू
चकाः इति बृहत्संहितायां ॰॰ एवं नक्षत्राण्यश्विन्यादीनि शुभाशुभफलसूचकानि
सूचयतीति नक्षत्रसूची नक्षत्रसूचको दिष्टमुपवासं करोति यः स व्रजत्यन्धतामिस्रं नक्षत्रजीवि
तया तमिषज शुल्कजीवितनं ता ग्रामणिकादीन्वाङ्मात्रेणापि नार्चयेत् इत्यत्र विद्वानात्
नक्षत्रसूचकेन सह यान्ति तामिस्रं नरकं व्रजन्ति अतश्चाशास्त्रप्रमादेशकएव नक्षत्रसूचिकः तत्र स
म्पूर्णशास्त्रपरिज्ञातादैवज्ञत्वं प्रतिपद्यते इत्युक्तत्वात् पूर्वकर्मार्जितसदसत्कर्मविपाको दैवम्
तज्जानाति इति दैवज्ञः तस्य भावो दैवज्ञत्वं गरुः दैवज्ञेषु शास्त्रनननैः महत्त्वं निषिध्यते यदि सम्यक्

मु चिं
२

नैः सविशेषो नानैर्न नक्षत्रसूचकैरिति अत एव कश्यपो वेदपारगस्मादिनैव नक्षत्रसूचकस्याद्धेभो
जनमाह अविविक्त भदंताचव्रनो नक्षत्रसूचकः काणः स एव श्वमन्दश्चापि चित्री मूर्खः स कृतवान्
सर्वश्राद्धे नियोक्तव्या मिश्रिता वेदपारगैरिति वसिष्ठः त्रिकल्पधपारगमएव पूज्यः श्राद्धे सदा भूसुरस्तद्दम
ये नक्षत्रसूचीखलपापरूपा देयाः सर्वस्वधर्मकृत्ये वराहेपि न सांवत्सरिके देशे वस्तव्यं भूतिमिच्छता
चक्षुर्भूतो हि यत्रैषः पापं तत्र न विद्यते मुहूर्ततिथिनक्षत्रमृतवश्चायनानि च सर्वाण्येवाकुलानि स्युर्न
स्यात्सांवत्सरो यदि अतो गणकानां यद्यपि पत्यत मध्यपायिधर्मशास्त्रे तत्र नक्षत्रविकाभिप्रायेणाज्ञेयम्
महत्प्रयोजनं तदेव ख्यातस्य सम्यक्ज्ञानाद्गुरुत्वमिति तथा च गर्गः ज्योतिश्चक्रे तु लोकस्य स
र्वस्योक्तं शुभाशुभम् ज्योतिर्ज्ञानं तु यो वेद स याति परमां गतिम् सूर्यसिद्धांते दिव्यं चक्षुर्ग्रह
र्क्षाणां दर्शितं ज्ञानमुत्तमं विज्ञायार्कादिलोकेषु स्थानं प्राप्नोति शाश्वतम् वराहः न सांवत्सरपाठी
च नरके परिपच्यते ब्रह्मलोकप्रतिष्ठां च लभते दैवचिंतकः तस्माज्ज्योतिःशास्त्रमवश्यमध्येतव्यमिति
स्थितम् तत्राप्यार्षवाक्यानां पाठमात्रेणापि फलमस्ति स्मृत्यादिवन्नवदिति अथ मुहूर्तप्रयो
जनमाह सत्याचार्यः शुभतत्क्रियारम्भजनिताः पूर्वसंभवाः संपदः सर्वलोकानां ज्योतिस्तत्र
प्रयोजनमिति नेन शुभमुहूर्तारब्धाकार्यसिद्धेः शुभमुहूर्तारब्धं तु न सिद्धेदिति तत्र प्रजापतेर्येन
नयस्सृष्ट्यं तस्य विपाकं स्वर्गः शास्त्रचिवोपि यः सात्त्वाक्रियतिज्ञः सोपि न शक्तोन्यथा कर्तुं इति श्रौ
नकोक्तेः प्राचीनसदसत्कर्मरूपदैवस्यावश्यंभावित्वात् इति चेत्र विवाहादिषु विहितकालस्य
पुरुषप्रयत्नसाध्यत्वादुभयोर्योगे सत्येव कार्यसिद्धिर्न केवलं दैवेनेति तदुक्तं कशवार्केण एतेय

हिमान्तन्तमेव तत्किं कृष्याद्युपायेषु परः प्रयत्नः श्रुतिः स्मृतिश्चापि नृणां निषेधविध्यात्मके कर्मणि
किं निष्फलमिति यदि तद्दैवमेव फलेन तदा सर्वोजनः कृष्यादेरसंश्रयमायायेतेत्यादीनामाश्वला
यनादिवचनानां चिकित्साशास्त्रस्य च वैयर्थ्यप्रसंगः स्यादित्यर्थः याज्ञवल्क्योपि दैवेपुरु
षकारेपि कर्मसिद्धिर्व्यवस्थिता तत्र दैवमभिव्यक्तं पौरुषं पौर्वदेहिकम् इति कर्मसिद्धिःफ
लावाप्तिरिष्टानिष्टलक्षणा सा च केवलदैवे न व्यवस्थिता अपितु पुरुषकारेपि पुरुषकारः
प्रयत्नपुरुषकाराभावे दैवमेव नास्तीत्याह तत्र दैवमिति पूर्वदेहार्जितपौरुषमेव दैवमित्यु
च्यते तच्चात्र पौरुषप्रयत्नान्तरं महाफलोदयेन भवति अतएवव्रसतराज्ञः पूर्वजन्म
जनितं पुराविदः कर्म दैवमिति संप्रचक्षते उद्यमेन समुपार्जितं तदा वाञ्छितं फलतिमेवके
वलम् इति दैवप्रयत्नयोरन्यतरेण सिद्धिर्न भवतीत्यत्र दृष्टान्तमाह याज्ञवल्क्यः यथा ह्येकेन
चक्रेण रथस्य न गतिर्भवेत् तद्वत्पुरुषकारेण विना दैवं न सिध्यति केशवार्कोपि प्राक्कर्म वी
जं सलिलानि विस्तीर्णो वीसंस्कारवत्कर्म विधीयमानं पोषाय चोषाय च तस्य यस्मात्सदास
दाचारवतां तद्दातिः इति यस्मात्कर्म जन्मान्तरोपार्जितं कर्म दैवरूपं तस्य विधीयमानं प्रत्य
नक्रियमाणं कर्म पोषायापोषाय च भवति किंचु नवीजं सलिलादिसंस्कारैः संस्कृतं सत्
उदेति वर्धते च तद्वत्कर्मापि ऐहिकेन सर्वप्रयत्नेन वर्धते अन्यथा दीयते इत्यर्थः तस्मान्नो
तिषां स्वविहितकाले विवाहादि कुर्वतां शान्तिचिकित्सादि सदाचारवतां पुरुषाणां सदा नेहाः

म० हृ०
४
5

तिः स्यात् अन्यच्चादैवं हि पुरुषनिष्ठं तद्देशाकालवशात् एव विपच्यते दुष्टमपि दृष्टांतरे साहित्येनैव
दृष्टत्वकारि भवति यथा दुर्जनो गेहे आत्मेष्टेन अत एव वसंतराजः सर्पवह्निविषकंटकादिकं येन
दैववशात् त्रणापि मानवाः दूरतस्त्यजति पौरुषसद्गतेन नः स्फुरति दैवतोऽधिकम् पौरुषे हृदये पि
तां गतिं प्राप्नुवंति पुरुषाः समेधसः यांति दैववशाद्गणालयं यथा पादपो ज्वलति दाववायुके इति
अतः प्राक्तननिमित्तादिभिः स्ववितमशुभं दैवफलं शुभेन प्रयत्नेन वशमत एव तथा च वसंतराजः
तन्निरूप्य शाकुनेन दुःखिदं वैवं यंति नियतं समग्रयत्नैः पौरुषेण पुरुषाः समेधसः संप्रयंति पुनरा
त्मनो हितम् इति तद्दैवफलं दुःखदं समग्रयत्नं निरूप्य ज्ञात्वा पुरुषाः पौरुषेण वंचयतीत्यर्थः य
था येन ग्रहेण यावती दशांतर्दशा वा दत्ता तस्याः फलपरिपाकपर्यायस्तावंतं कालमभिव्याप्य भ
वेदेव इति स्थिते दशाप्रवेशकालीनचंद्रायशुभमशुभफलं निरूपणात् यथा तस्य दशाफलस्यान्य
थात्वम् अत्यल्पत्वमाधिक्यं वा बोधयति तदेतदपि बोद्धव्यं ननु नंतरोक्तसर्पविषवह्न्यादि दृष्टांते
न पौरुषमेव फलं साधनं कथं न स्यात् तथा [illegible] हयात्रायां वराहः तथापरेण येत्यावदैवं येन
वलं वितः अत्यल्पतः क्रियासिद्धौ केवलं ज [illegible] मम् अप्यानहीनो राजा हि बुद्धिमानपि सर्व
दा प्रधर्षणीयः शत्रूणां भुजंगा इव निर्विषः विधानगणनादङः पुरुषकारमुक्तादरो मनोरण्य
परिश्रमैर्नयपरिवृंवति श्रीमुखम् पराक्रमैकनिश्चितैकमनः यो हि मयकृतं हरिमदलबाधितं ४
पिबति कुंजरासृक् कमथु इत्यादि उच्यते समानभूमिषु समानसलिलादिप्रयत्नेपि फलवैचि

अदर्शनाद्यत्कारणांतरं कल्प्यते तद्दैवमिति अतउभययोगे सत्येव फलसिद्धिरिति एतदपि तत्रै
व नविनामानुषं दैवं वामानुषाद्विना कृषिवृष्टिसमायोगाद्दृश्यंते फलसिद्धयः अस्मिन्नर्थेऽप्य
ष्टौ श्लोकान्द्वैपायनमुखोद्गतान् कृषिः पौरुषं वृष्टिर्दैवं च वर्षति तदा फलमधिकमुत्पद्यते
एवं पुरुषदैवकारयोः समायोगात्फलसि[illegible]दृश्यंते अत्रार्थे श्रीव्यासमुखोद्गता इमे श्लोकाः
नविनामानुषं दैवाद्दैवं वामानुषाद्विना नैका[illegible]वर्त्तयेत्स्वर्थमेकारणेरिवानलम् इति किंच
बुद्धिः कस्मान्नस्मारिणीति मन्यमानाः प्रयत्नोऽपि दैवं पश्यति कृत्ता दैवमेव फलसिद्धेः कारणमि
ति वदंति तन्न अनवस्थादोषप्रसंगात् तथाहि प्राक्कर्मार्जितपौरुषमेव किल दैवशब्देनोच्यते अत्र
न्यः प्रयत्नः प्राचीनपौरुषलक्षणेन दैवेन जन्यते तदपि पौरुषं तत्प्राचीनपौरुषजन्यमित्यनव
स्थाऽतः प्रयत्नोऽपि दैवप्रेरित इत्ययुक्तमेव नन्वीजांकुरन्यायेनाऽनवस्थादोषो न भविष्यतीति
चेन्न तर्हि बीजांकुरन्यायेन दैवमेव मूलमिति स्वीकृते नापि प्रयत्नः अतः सत्युभययोगे फल
सिद्धिरिति तत्त्वं एवं चेत्तर्हि पूर्वोक्तानां शौनकादीनां शौनकादिवाक्यानां येन तु यत्नमप्रेक्ष्य त
स्य विपाकं स्वरेणासविवोधियः मालान्नियतिर्नं सोऽपि न शक्नोत्यपाकर्त्तुमित्यादिकानां कारा
तिः उच्यते दैवं तु दृढकर्मजं चेति द्विविधं तत्र दृढकर्मजस्यावश्यंभावित्वाद्ब्रह्मणाप्यशान्त्यादिरू
पेण पूर्णप्रयत्नेनापि निवारयितुं न शक्यते दृढमूलत्वात्प्रबलवाताद्यैर्नैपि दृढतरमूल
पादपवत् अदृढकर्मजं तद्दैवं प्रयत्नेन निवर्त्यते शिथिलमूलपादपवत् तथाच ये धर्मक
र्मनिरता विजितेंद्रियाः ये येऽपथ्यभोजनत्यागाद्विजदेवभक्ताः लोके नरादधति ये कुलशीलात्त

मु॰टी॰
५

यामिदं कथितमायुरुदाराधीमिति प्रयत्नाभावेन विपद्यते तथा च तत्रैव वासिष्ठायेऽत्रावाता देवब्रा
ह्मणनिंदकाः अपथ्यभोजनस्तेषामकालमरणं भवेत् इति दैवपक्षेपि पूर्वजन्मकृतेन पापेन व्याधिरूपे
णा बाधते इति सर्वव्याधीनां साधारणेन कर्मजत्वेपि साध्यासाध्यत्वेन द्वैविध्यं तत्रापि हिक्कोपा
यः सुखोपायो द्विविधः साध्य उच्यते असाध्योपि द्विविधो ज्ञेयो याप्यो यश्चाप्रतिक्रियः साध्या याप्य
त्वमायांति याप्याश्चासाध्यतां तथा घ्नंति प्राणानसाध्यास्तु नराणामक्रियावताम् इत्यादिना चिकि
त्स्यव्याधेर्दृष्टकर्ममूलत्वमन्येषामदृष्टकर्ममूलत्वं निश्चीयते अतो दैवस्यैदृशाद्द्वैविध्यमस्ति अतः
शौनकादिवाक्यानामयमर्थः येन पुरुषेण यत्नामवाप्य शुभं भोक्तव्यमदृष्टकर्मोपार्जितमिति या
त् तत् अन्यथा कर्तुं बृहस्पतिरपि न शक्तः अर्थाद्यत्नेन दृष्टकर्मोपार्जितमन्यथाकर्तुं शक्य इत्यर्थः
अतो निमित्तशकुनादिभिर्दृष्टफले ज्ञाते बोधायनादिविहितेन वक्रांतिदानादिरूपधर्मेण प्रयत्नेन
निवर्त्यते शुभं वर्धते अत एव तेनैवोक्तं सुपरीक्षितविलग्नधर्मा यस्तु वायमवति दंपत्योः तद्विपरी
तेति मिथ्यादनागतातीतकालेन अपरीक्षितविलग्नो हि दैवपंडितेन दैवविदा अयशो भुनिर्योजि
ज्ञातिशास्त्रमविज्ञाय योदयात् इति बृहस्पतिर[illegible]प्यत्राह स्वभावादेव कालो ये शुभाशुभसमन्वि
तः अनादिरितिघनः सर्वेन निर्दोषो न निर्गुणः तस्मान्निर्दोषकालार्थं मुहूर्तमधिगच्छताम् कालः
शुभोऽपि गुणैर्युक्तो बलवद्भिः शुभप्रदः दोषैर्युक्तोपि वा प्राणो वक्रभिर्दीनयन्द्वयोरिति अतः शुभमुहूर्तब
लेन पूर्वकर्मार्जितमशुभमपि दैवफलं निवार्यते इति निश्चयः अथ तिथीशानत्र भाह तिथीशा
वह्निकौ गौरी गणेशोऽहिर्गुहो रविः शिवो दुर्गांतको विश्वे हरिः कामः शिवः शशी एते तिथीशाः

५

तिथीनां स्वामिनः वह्निकस्त्ववह्निकौ कोऽयस्याप्रयोजनं तत्तदेवताहज्ञाप्रतिष्ठादि अथ मुहूर्त्तविवा
रस्याप्रतिज्ञातत्वात् सवारादिकथनेनोक्तं तत्त एवावधार्य अथ तिथीनां सांज्ञा सफलाम्याह नन्दा
च भद्रा च जया च रिक्ता पूर्णेति तिथ्यः शुभमध्यशस्ताः सितासिते शस्तसमाधमाः स्युः सित
त भौमार्कि गुरौ च सिद्धाः प्रतिपदादिषु च तिथयो नंदा भद्रा जया रिक्ता पूर्णा संज्ञाः स्वस्वनामस
दृशा फलदाः स्युः इत्येवं प्रकारेण सर्वाः षष्ठ्याः ता या तासिते शुक्लपक्षे शुभमध्यशुभफल
दाः स्यु असिते कृष्णपक्षे शुभमध्यमाधमफलदाः स्युः ता एव नंदादितिथयः शुक्रबुधमंगलश
निगुरुवारेषु सिद्धाः सिद्धिकराः स्युः यथा नंदा शुक्रवारे एवं भद्रा बुधवारे जया भौमे रिक्ता
शनौ पूर्णा गुरौ इति अथ सूर्यादिवारेषु यथाक्रमेण निषिद्धतिथिदग्धनक्षत्राणि वशालिन्या
ह नंदा भद्रा नंदिका ख्या जया च रिक्ता भद्रा पूर्णा संज्ञा धमार्कात् याम्यं चित्रा वैश्वदेवं धनिष्ठा
र्यमाद्यां ज्येष्ठांत्य रेवदग्धं भं स्यात् अर्कादितिस्त्र्यायो पंचमी अर्कमारभ्य नंदादिका तिथि
दग्धा स्यात् यथा सूर्यवारे नंदा दग्धा एवं सोमे भद्रा भौमे नंदा बुधे जया गुरौ रिक्ता शुक्रे
भद्रा शनौ पूर्णेति इदमाधुनिकानां माख्यानां च मतं तन्म वस्तुतस्तु एते शुभाश्च मृत्युयोगाः
तथा च वसिष्ठः नंदा भौमार्कयोर्भद्रा शुक्रे चन्द्रे जया बुधे शुभयोगाः गुरौ रिक्ता पूर्णा मंदे गुर
ता ह्रूपः मसराच आदित्यभौमयोर्नन्दा भद्रा शुक्रशशांकयोः जया लग्ने गुरौ रिक्ता शनौ पूर्णा
मृत्याशुभे तिथावारवाके शनौ पूर्णा च मृत्युरिति कल्पितः पाठः वसिष्ठादिवचनासंवादात् व
कृष्णज्ञानके शनौ पूर्णाऽमृताशुभेति पाठा वा च पूर्णा संज्ञा अमृताकीदिति साधुः पाठः तथा रवि

मु.चि.
५

वारादिषुयत्संतदादीनिनक्षत्राणियथाक्रमंदग्धनक्षत्राणिस्युः यथारविवारेभरणीदग्धासोमे
चित्राभौमेउत्तराषाढा बुधेधनिष्ठा गुरौउत्तराःफाल्गुनी शुक्रेज्येष्ठा शनौरेवतीनारदः आ
दित्यभौमयोर्नन्दाभद्राशुक्रशशाङ्कयोः जयासौम्येगुरौरिक्ताशनौपूर्णाचमृत्युदा यमह
मर्कवारेज्ञोचित्राभौमेतुविश्वभं बुधेधनिष्ठाधिष्ण्यंसौरेज्येष्ठाभृगोर्दिने रेवतीशनिवारे
तदग्धयामाभवत्यभी एतान्येवनक्षत्राणिरव्यादीनांजन्मभान्तीश्चकानित्यान्यपिनिषिद्धा
नेव याज्ञवल्क्यः याम्यचित्राषाढाधनिष्ठोत्तरफाल्गुनी ज्येष्ठाचरेवती चैवजन्मर्क्षंभानुतः
क्रमात् सप्तमे २४ दण्डा १० सूर्ये १२ दण्डा ११ नवा ९ छोर ८ पौर्णिमास्य १५ मा ३० सूर्यादिजन्मतिथयः सं
त्याज्याः शुभकर्मणि जन्मर्क्षेजन्मतिथिषुशुभकर्मविवर्जयेत् बलाच्चेत्कुरुतेकर्मनतत्फलमवा
प्नुयात् इति अथक्रकचादितिथियोगानन्तश्चमाह षष्ठ्यादितिथयोमंदाद्विलोमंप्रतिपद्बुधे सप्त
म्यर्केऽधमाषष्ठ्यायामाश्चरदंतधावने क्रमेणषष्ठ्यादितिथयोमंदात्प्रतिलोमवारादिलोमविपरीतक्र
मेणतयाऽधमाःस्युः यथाशनौषष्ठीअधमा शुक्रेसप्तमी गुरावष्टमी बुधेनवमी भौमेदशमी
सोमेएकादशीरवौद्वादशी एतेयोगाःक्रकचसंज्ञायोगाः तथाप्रतिपद्बुधेवारेसप्तमीरविवारे
संवर्तयोगास्तौअधमास्यात् अथषष्ठ्याद्यामाष्टम्याद्याप्रतिपत् अमाअमावस्यादंतधावने दंताना
काष्ठादिभिर्निर्मलीकरणे अथमातिनिषिद्धाःस्युः क्वचिन्नवमीरविवारयोर्निषेधः काशीखण्डे प्र
तिपद्दर्शषष्ठीषुनवम्यांरविवासरे दंतानांकाष्ठसंयोगोदहत्यासप्तमंकुलमिति अथक्षौरविधौ
लेषुतिथिषुहितिथ्यादिवेशाखेस्माह षष्ठ्यष्टमीभूतविधुक्षयेषुनोसेवेतनातैलपलेतरंरतम् ना

भ्यंजनं विष्णुदशाहिके तिथौ धात्रीफलैः स्नानममा हि गोघ्नवत् भूतश्चतुर्दशी विष्णुस्तथोऽमावास्या
एतासु तिथिषु स्नातो नरः तैलपले तैलमांसे तरतीर रतं मैथुनं योऽसेवेत् यथा षष्ठ्यां तैले अष्टम्यां मां-
से चतुर्दश्यां क्षौरं अमावास्यायां मैथुनं न सेवेत् तथा च विधुतयः द्वर्वीपललकः वसिष्ठः स्त्रीसे-
वनं पर्वसु पतमध्ये पलं वष्ठष्टी शुचसर्वतैलं न मां विनाशाय चतुर्दश्यां क्षौरक्रिया स्यात् द्रव्यहत्त्र
दाक्षुभम् नारदः व्यतीपाते च संक्रांतावेकादश्यां च पर्वसु अर्कभौमदिने स्नानाभ्यंगं न चैव षत्तोऽइति
पर्वाणि वसिष्ठ आह चतुर्दश्यष्टमी कृष्णा अमावास्या च पूर्णिमा उपपानि च पर्वाणि संक्रांतिर्दिनप
स्य च इति अत्र तिथिस्तत्कालिकी ग्राह्या स्नाने चाभ्यंजने चैव दंतधावनमैथुने तिथिस्तत्कालिकी
ग्राह्या तथा मरणजन्मनोः इति अथ विष्णुत्रयोदशी दशादशमी द्वितीया एतासु तिथिषु
अभ्यंजनमभ्यंगं मलापहस्नानं न सेवेत अयं निषेधो ब्राह्मणव्यतिरिक्तस्य तथा च भट्टभास्करो
निर्णयामृते त्रयोदश्यां द्वितीयायां दशम्यां च विशेषतः षष्ठी विद्वत्त्रियो स्नानेन नाचरेयुः कथं
चन इति अथ धात्रीफलैरामलैः स्नानममा हि गोघ्न अमावस्या सप्तमी नवमी षष्ठ्य स्तत निषिद्धं अथर्वः
अथ वसिष्ठादिमते त्रयोदश्यां द्वितीयायां आमलस्नानस्यैव निषेधो नाभ्यंगस्य वसिष्ठः कामतु-
गीतकविधिं तं ष्टेन्दुर्कदिने ध्रुवा सकृदामलकस्नानं पतित त्रविनाशनम् भट्टभास्करस्तु नवम्यादि-
ष्वेवामलकस्नानं निषेधयति सप्तम्यां वै नवमी चैव देहस्त्रीसंततीरामलकैर्न रस्य स्नानं निहंत्य-
स्य दिने तु धनेषि यथा उपकारं सदैव इति अथ सूर्यादिवारेषु दग्धादियोगचतुष्टय सिद्ध वज्रोपजा-
तिकाभ्यामाह सूर्ये शस्त्र चाग्निरसा अष्टनंदा वेदांकमस्त्राश्चि गजा कशैलाः सूर्यो गाम झोरगगो

मू॰टी॰

दिगीशादग्धा विषाख्या हुताशनाख्याः सूर्यादिवारे तिथयो भवन्ति मघाविशाखा शिवमूलवह्नि
ब्राह्म्यकरोर्का यमघण्टकाख्याः शुभे विवर्ज्या गमने त्ववश्यं सूर्याच्च याग्निरसाष्टनन्दा तिथयः सूर्या
दिवारे दग्धसंज्ञा भवन्ति यथा द्वादशी रविवारे दग्धा सोमे एकादशी भौमे पञ्चमी बुधे तृतीया
गुरौ षष्ठी शुक्रेऽष्टमी शनौ नवमी उक्तं च नारदेन एकादशी चेन्दुवारे द्वादशी चार्कवासरे षष्ठी
बृहस्पतेर्वारे तृतीया बुधवासरे अष्टमी शुक्रवारे च नवमी शनिवासरे पञ्चमी भौमवारे च दग्ध
योगाः प्रकीर्तिताः अथ विषयोगाः वेदाद्रीति चतुर्थ्यादितिथयोऽर्कादिवारेषु विषाख्या भवन्ति
यथा रवौ चतुर्थी विषाख्या चन्द्रे षष्ठी भौमे सप्तमी बुधे द्वितीया बुधे भद्रा तृपं सिद्धयोगस्तु सप्त
मीद्वादश्योश्चरितार्थः एवं नवमी शनौ चतुर्थी चतुर्दश्योर्व सिद्धयोगेन तु नवमीत्यर्थः शना
दावपि गुरावष्टमी शुक्रे नवमी शनौ सप्तमी तथा च वराहः षष्ठी शशाङ्के नवमी च शुक्रे बुधे द्वि
तीया तपने चतुर्थी जीवेऽष्टमी सौरसुते च सप्तमी योगा विषाख्याः कुलनाशनाः स्युः अथ हु
ताशनाख्याः सूर्यगेति द्वादश्यादितिथयः सूर्यादिवारेषु हुताशनाख्यास्तेयाः वसिष्ठः सप्त
षष्ठ्यादितिथयः सोमवारादिभिर्युताः अग्निजिह्वाः सम्भयोगाः मङ्गलेष्वतिगर्हिताः अथ यमघण्टः
मघाविशाखादिनक्षत्राणि रविवारादिषु यमघण्टाः स्युः यथार्कवारे मघा यमघण्टः एवं सोमवा
रे विशाखेत्यादि दीर्घाः मघाविशाखाश्चार्द्रामूलस्त्वं च कृत्तिका रोहिणी हस्तश्चेते यमघण्टाः क्रमा
द्रवेः एते दग्धादियोगाः शुभे विवाहादिकार्ये वर्ज्याः गमने त्वयाग्यामवश्यं वर्ज्याः एषां अपवा
दो वसिष्ठेनोक्तः दिवा ग्रस्तु मन्दाः पापा दोषास्तेनैव रात्रिषु शुभकार्ये प्रसक्तो च सर्वदा परिवर्जयेत्

इति आवश्यककृत्यदीपिकायां यमघंटेश्चजेदष्टौमसौहादशताडिकाइति अथचैत्रादिमासेषुशून्य
तिथीः शार्दूलविक्रीडितेनाह नष्टभाचाह भाद्रेचन्द्रदृशौनभस्यनललनेत्रेमाधवेद्वादशीपौषेवेद
शराश्चेद्दशशिवामार्गेद्विनागामधौ गोष्टौचोभयपक्षगाश्चतिथयः शून्याबुधैः कीर्तिताऊर्जा
षाढतपस्यशुक्रतपसांकृष्णेशरांगाब्धयः शाक्राः पंचसितेशक्राग्निविश्वरसाः क्रमात् भाद्र
पदादिमासोक्तमासेषुचंद्रदृशौप्रतिपद्द्वितीये इत्यादिक्रमोक्तातिथयः उभयपक्षगाः शुक्ल
कृष्णपक्षगताः शून्यसंज्ञकाः बुधैः कीर्तिताः कथिताः यथाभाद्रपदेप्रतिपद्द्वितीये उभयपक्षे
शून्ये एवंनभसि श्रावणे उभयपक्षेतृतीयेशून्ये इत्यादि अथमासाः ऊर्जाषाढतपस्यशुक्रत
पसांकार्तिकाषाढफाल्गुनज्येष्ठमाघानां कृष्णपक्षेक्रमेणशरांगाब्धयः शक्राः पंचएताः तिथ
यः शून्याः यथाकार्तिककृष्णपंचमीशून्याः एवमाषाढकृष्णेषष्ठी फाल्गुणकृष्णेचतुर्थी ज्येष्ठकृ
ष्णेचतुर्दशी माघकृष्णेपंचमी अथैवमेवकार्तिकादिमासानांशुक्लपक्षेशक्राग्निविश्वरसाः
क्रमाषाढकृष्णेषष्ठीत शून्याः यथाकार्तिकशुक्लेचतुर्दशीशून्या आषाढशुक्लेसप्तमी फाल्गुन
शुक्लेतृतीया ज्येष्ठशुक्लेत्रयोदशी माघशुक्लेतुसप्तमी द्वितीयाचतृतीयाचश्रावणेसितकृष्णयोः
ऊर्जेचतुर्दशीशुक्लाकृष्णपक्षेतुपंचमी सप्तमीचाष्टमीसौम्येपक्षयोरुभयोरपि पौषपक्षद्वयेच
चतुर्थीपंचमीतथा माघेतुपंचमीषष्ठीकृष्णेशुक्लेयथाक्रमम् तृतीयाचचतुर्थीचफाल्गुने
सितकृष्णयोः तिथयोमासशून्याख्यावंशविच्छेदनाशनाः आस्तुआद्यंचऊर्वी तनैवमंगलमाच
रेदिति अथतिथिनक्षत्रसंबंधिदोषान्साहीनहुप्रद्वयेनाह तथातिथिंघस्नेसार्पद्वादशपावेसमादि

मू. विं
८

8

मे श्रवणाषाढाद्वितीयायांपंचम्यांपित्र्यभंतथाश्रुतरा वत्तृतीयायामेकादश्यांचरोहिणीस्वातीचैत्रत्र
योदश्यांसप्तम्यांहस्तरात्रौमे नवम्यांकृत्तिका षष्ठ्यां पूर्वाभाद्रस्सांचरोहिणीशुभेकृत्येद्वादश्यांसर्पम
स्त्रियानिंद्या आदिमप्रतिपदिवैश्वमुत्तराषाढाराद्रतंमूलं तत्रः द्वितीययाचानुराधाश्रुमयाश्च
तृतीयया पंचम्याचमघाषड्रकाचित्राश्चात्रयोदशीशुभकार्यकृतंचेत्सात्क्षणमासान्मरणं ध्रु
वम प्रतिपद्युत्तराषाढानवम्यांकृत्तिकायदि पूर्वाभाद्रपदाष्टम्यामेकादश्यांचरोहिणीद्वादश्यां
चपदास्लेषात्रयोदश्यांमघायदि इत्यादि अथचैत्रादिमासेषुशून्यनक्षत्राण्यनुष्टुभैयेनार
कदाश्रुतेनाष्टवाश्वविश्वेजसौभाग्यावासवौ विश्वधृतीयाशिपौरुषेऽजपादश्विपित्र्यभे चित्राद्वीशौ
त्विवाष्टाकौः कृत्तिमूलेपुनर्भे चैत्रादिमासेशून्याख्यास्ताराविततविनाशदाः चैत्रेकदाश्रुभेअ
श्विनीरोहिणी मूलेनतत्रेषुशुभकार्यनकार्यम यतोवित्तविनाशदाः धननाशकराइत्यर्थः
एवंवैशाखेचाष्टवाश्वचित्राश्चात्मैरपुनर्भे पाश्रीवृहणीतद्वत्ततारा अजपात्पूर्वाभाद्रपदा व
शिष्टः अश्विनीरोहिणीचैत्रेशून्यभेपरिकीर्तिते चित्रास्वातीचवैशाखेज्येष्ठेपिमृगशून्यतारके भग
वासवूमाषाढेश्राविष्ठाहरिविश्वभे नभस्येव[illegible]त्यर्तमजपादश्चाश्युत्यपि कार्तिकेपित्र्यवह्नीते
सौम्यचित्रीहिदैवते पौषेहस्तकराहृाःस्युःमाघेमूलंचविश्वभम तपस्येशाक्रभरणीशून्यभान्या
हुरग्रजाः एषुयत्क्रतकर्मधनं सद्विनश्यति अथचैत्रादिमासेषुशून्यराशीननुष्टुभाह घटो
ऊषागोसिंहमिथुनंमेषकन्यालितालिनः धनुःकर्कोमृगःसिंहश्चैत्रादौशून्यराशयः वसिष्ठः व ८
टमत्स्यवृषायुग्ममेषकन्यासहृश्चिकाः तुलाचापकुलीरावौःमृगसिंहाश्चराशयः चैत्रे

षः घटमत्स्यवृषा युग्ममेषकन्या सहवृश्चिकाः तुलाचापझलीराख्याः मृगसिंहाख्यराशयः चैत्रादौ
मासशून्याख्यावंशविज्ञविनाशदः अथविषमतिथिषु दग्धलग्नानीन्द्रवज्रयाह पक्षादित
स्त्वोजतिथौ घटैणौ मृगेन्द्रनक्रौ मिथुनांगने च चापेन्दुभे कर्कहरी हयान्त्यौ गोऽन्त्यौ च नेष्टे तिथि
शून्यलग्ने शुक्लकृष्णपक्षादितः प्रतिपदमारभ्य ओजतिथौ विषमतिथौ प्रतिपत्तिथौ घटैणौ
तुलामकरौ तृतीयायां मृगेन्द्रनक्रौ सिंहमकरौ पंचम्यां मिथुनकन्ये सप्तम्यां चापेन्दुभे धनः
कर्कौ नवम्यां कर्कहरी कर्कटसिंहौ एकादश्यां हयान्त्यौ धनुर्मीनौ त्रयोदश्यां गोऽन्त्यौ वृषभ
मीनौ एते तिथिशून्यलग्ने तस्यां तस्यां तिथौ नेष्टे निषिद्धे वासिष्ठः मृगसिंहौ तृतीयायां प्रथ
मायां तुलाघटौ पंचम्यां युगहरी द्वौ च सप्तम्यां चापचन्द्रभे नवम्यां सिंहकीटाख्यावेकादश्यां
गवेऽपीरिते वृषमीनौ त्रयोदश्यां दग्धसंज्ञास्त्वमीग्रहाः दग्धसंज्ञतिथिकृतं तत्सर्वं हि विनश्यति अथै
षां दुष्टयोगानां शुभकृत्यावश्यकत्वे सति परिहारमाह. नारदः तिथयो मासशून्याश्च शून्यलग्नानि
यान्यपि मध्यदेशे विवर्ज्यानि नहि षान्यतरेषु च पंग्वन्धकाणलग्नानि मासशून्याश्च राशयः गौड
मालवयोस्त्याज्या अन्यदेशे न गर्हिताः पंग्वंधकाणलग्नानि वद्यंते जगत्क्षेहते केंद्रे चैव त्रिकोणे
च शुभे त्याज्यचयेऽपि वा एकोपि वलवांश्चापि शून्यतिथ्युद्भवाशकाः अथ हस्तार्कादि सिद्धयोगानां
तिथिविशेषेणातिनिंदत्वमनुष्टुप्द्वयेनाह. वर्जयेत्सर्वकार्येषु हस्तार्कं पंचमीतिथौ भौमाश्वि
नी च सप्तम्यां षष्ठ्यां चंद्रेन्दवं तथा बुधानुराधामष्टम्यां दशम्यां भृगुरेवती नवम्यां गुरुपुष्यं चैकाद

मु॰ पणांशतिरेविहितौ हस्तार्द्रवौ मृगाधरे च मृगोत्तमोगं भौमाश्विनी बुधदिने च तथानुराधा पुष्यो गुरौ मृ
२ गस्तु तेपि च पौष्णमृगेषि स्वातेर्हि णपयार्कतनये मृतसिद्धियोगाः एते पंचम्यादितिथिषु चेद्भवंति तदाव
र्ज्याः यथा पंचम्यां हस्तार्कौ वर्ज्यौ एवमग्रेपि षष्ठ्यादौ ज्ञेयं उक्तं च अर्के हस्तः पंचमी च सोमे षष्ठी च
चन्द्रभम् अश्विनी सप्तमी भौमे बुधे त्र्यं तथाष्टमी गुरौ पुष्यं च नवमी दशमी रेवती मृगो एकाद
शी शनौ ब्राह्म्यं वर्जयेत्सर्वदा बुधः इति अन्यदप्याह गृहप्रवेशे यात्रायां विवाहे च यथाक्रमम्
भौमाश्विनी शनौ ब्राह्म्यं गुरौ पुष्यं विवर्जयेत् ननु भौमाश्विन्यादीनां स्वत एव वारनक्षत्रदोषाद
प्राप्ते किमर्थमिदं वचनं उच्यते यदि व्यतीपातदिनं चाप्यशुभं भवेत् हन्यते सूतयोगेन भा
स्करेण तमो यथा इति वचनात्कार्यनाशशास्त्रप्रामाण्यावश्यकत्वे प्रवेशादिसंभावनास्यात्तदर्थमप
वादवचनमुक्तमेव अथानन्दादियोगान् शालिन्युपजातिभ्यामाह आनंदाख्यः कालदण्डश्च
धूम्रो धाता सौम्यो ध्वांक्षकेतू क्रमेण श्रीवत्साख्यो वज्रकं मुद्गरश्च छत्रं मित्रं मानसं पद्मलुंबौ उत्पा
तमृत्यू किल काणसिद्धी शुभामृताख्यौ मुशलो गदश्च मातंगरक्षश्चरसुस्थिराख्य प्रवर्धमानाः
फलदाः स्वनाम्ना अथैषां गणनोपायमाह दानष्टभेन दस्त्रादर्कं मृगादिंदौ सार्पाद्भौमे कराद्बुधे
मैत्राद्गुरौ भृगौ वैश्वाद्गणयेन्मन्दे च वारुणात् अत्र नक्षत्राणां साभिजितां गणना कार्या यतोष्टाविंश
तिर्योगाः यथार्कदिने यदि नक्षत्रं श्रवणं तदाश्विनीतः साभिजिद्गणनया त्रयोविंशतिसंख्यमस्ति तथा ९
सत्यानन्दादियोगेषु त्रयोविंशतिसंख्यो गदयोगो जातोय एवमिंदुवारे मृगशीर्षाद्गणनायामानंदा

दयोज्ञेयाः ॥ अथैतेषु कियतांदुष्टयोगानामावश्यककृत्ये परिहारंशालिन्याह धिष्ण्येतेवज्रेम्नद्रवे
षुनाडोवर्ज्यावेदाः पञ्चलवेगदेष्वाः पूर्वकाणेमौशलमूर्द्धयंदेरत्तोम्नस्त्रुपातकालाश्चसर्वे धिष्ण्ये
वज्रमुद्गरेष्वेषुनाडोवर्ज्यावेदाः पञ्चलुब्धेयोगेषुश्रायाश्रुनाडः पञ्चघटिकावर्ज्याः पञ्चलवयो
र्वेदाश्चतस्रः एवंगदेश्वाःसमथूम्रेषुकेवकाणघटिकाद्वयं मुशलेद्वचद्धोरत्तोम्नस्त्रुपातका
लाःसर्वेषष्टिघटिकात्मकाः वर्ज्याः कालः कालदण्डः अत्राप्युक्तेपिचरयोगेघटीत्रयंव
र्ज्यंउक्तंचज्योतिःसारे धिष्ण्येतेन्द्राशुधमहरेषुघटिकात्माजात्स्वपंचादितः पञ्चालवकयोश्चत
स्रुश्दितापश्चैसदेकापुनः द्वेकाणेमुशलेद्वयेपिचगदेसमेवतिस्त्रघोरेम्नस्त्रुपातकरत्तसांदितग
तास्ताः कालदण्डस्तथा अथदोषापवादभूतानरवियोगानतुष्टभाह सूर्यभाद्वेदगोतर्कदि
ग्विश्वनखसम्मितेच्वेद्रवैरवियोगाःस्युर्दोषसंघविनाविनाशकाः सूर्ययत्र्हंतत्रक्षनमारभ्यचंद्र
र्हेदिननक्षत्रेचतनवषष्टदशत्रयोदशविंशतिसंख्याकेसतिरवियोगाःस्युःतेचदोषसमूहावाना
शकराः उक्तंच सूर्याच्चतुर्थेदशमेचषष्ठेविश्वर्क्षकेविंशतिमेनवर्त्ते भवंतिवश्भानुमदर्हयोगाः
कुयोगविध्वंसकराःप्रदिष्टाः अथसूर्यादिवारेषुनक्षत्रविशेषैः सिद्धियोगानिन्द्रवज्रोपजातिभ्या
माह सूर्येर्कमूलोत्तरपुष्यदास्रंचंद्रेश्रुतिब्राह्मशशीज्यमैत्रम् भौमेश्व्यादिर्बुधकृशानुसार्पमैत्रंबुधेब्रा
ह्ममैत्रार्ककृशानुचन्द्रम् जीवेंत्यमैत्राश्व्यदितीज्यधिष्ण्यंशुक्रेंत्यमैत्राश्व्यदितिश्रवोभं शनौश्रुति
ब्राह्मसमीरभानिसर्वार्थसिद्ध्यैकथितानिपूर्वैः रविवारेहस्तमूलश्रुत्तरापुष्याश्विनक्षत्राणिपूर्व
गच्यैसर्वार्थसिद्ध्यैकथितानि एवंचेद्रश्रवणादीनि एतेसिद्धियोगाः दस्रादकेम्नगादिदाविसादि

श्री मु.१० प्रकारेणानंदादिसमीचीनयोगानंतत्रैरुपतिवक्ष्याभीमपराक्रमेणकुयोगा अप्युक्ताः ज्येष्ठावह्निम
घाविशाखवसवोमैत्रंयमार्कंचैत्रसौम्येपौषविशाखबुध्यपवनाश्विन्यालषाढा हस्तयम भौमेवि
श्वजलेशामित्रवसवःशरभाद्रसार्पपित्र्यावः मूलीरेवतिपूर्वयोनिभरणीवत्त्वाश्विमलाबुधे गो
वंमूलमघार्द्रायाम्यवरुणाःपूषाशशीरोहिणी शुक्रेस्वातिभजंगादेवतमघः पुष्याश्विनीरोहिणी
सौरावधीयमम्मूलहस्तवरुणाषाढाद्वयंरेवती चित्राविश्वमघाश्चसर्वसमयेत्याज्याअयोगा
10 इति अग्न्यावष्पकवर्ज्यत्वेन कदितसुपक्षिप्तत्वार्थः उत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगानाह शालित्या
हुह्मीमानोयाद्धासवात्यौ समाचब्राह्मात्सुष्पादयमत्ताच्युतभैः स्यादुत्पातोमृत्युकाणोथच
सिद्धिर्वारेकीयेतत्फलंनामतुल्यम् विशातस्वतभैश्चबुनेतत्रैरुत्पातमृत्युकाणसिद्धियोगा
रविवारेस्युः यथारवौविशाखाउत्पातः अनुराधामृत्युः ज्येष्ठाकाणः मूलसिद्धिः इति एवंसो
मवारादौपूर्वाषाढादितो ज्ञेयम ततफलंनामसदृशं उत्पातामृत्युकाणाः निषिद्धाःसिद्धिःशुभ
इत्यर्थः नारदः विशाखादि चतुर्वर्गीमर्कवारादिकं क्रमात इतिदेशविशेषेणकुयोगानाप
रिहारमनुष्टुभाह कुयोगास्तिथिवारोत्थास्तिथिभोत्थाभवारजाः हूणवंगखसेष्वेवर्ज्यास्त्रितय
जास्तथा तिथिवारोत्थाःकुयोगाःक्रकचादयः तिथिभोत्थाःअनुराधाद्वितीयायामित्यादयःभ
वारजाःयाम्यंत्वाष्ट्रंवैश्वदेवमित्यादयः तथात्रितयजाःतिथिवारनक्षत्रजाः वर्जयेत्सर्वका
र्येषुहस्तार्कपंचमीतिथौ इत्येवमादयः तेसर्वेहूणवंगखसेदेशेष्वेववर्ज्याः अन्यदेशेनुनिषि १०
द्धाःइत्यर्थः नारदः तिथिवारोद्भवानेष्टायोगावारर्क्षसंभवाः हूणवंगखसेभ्योन्यदेशेष्वेतेशुभ

प्रदाः अथ समस्तशुभकृत्ये वर्ज्यानयाह शार्दूलविक्रीडितेनाह सर्वस्मिन्विधुपापयुक्ततनुलवौ वर्ज्यौ निशा
र्द्धोर्द्धघटीद्वयं वैकृतनवांशाकं ग्रहणतः पूर्वं दिनानां त्रयम् उत्पातग्रहतोऽप्यहानि शुभदोत्पातेऽस्तु हृष्ट
दिनं षण्मासग्रहभिन्नभं त्यज शुभे योऽहं तथोत्पातभम् हेयाण्डत सर्वस्मिन्शुभे कार्ये एतानि वर्जनी
ष्वयेन परिहरेत्सुधीः विधुना पापेन वा पापाभ्यां वा पापैः लीणं चर्कमहीसुतार्के नयेषु तोऽयुक्तौ त
नुलवौ लग्नलग्ननवांशौ त्याज्यौ पूर्णः तेषोपि वा चंद्रो लग्ने सर्वत्र गर्हित इति कश्यपयोक्तः पापेन
लग्नगो वांशगतो वर्ज्यो शुभे सदा इति निशाह्नोरर्द्धेन अर्द्धे दिनार्द्धे च घटीद्वयं विंशति पलानि द
श पूर्वं दश पश्चाच्च परिहरेत् उक्तं च मुनिः कालो निवसति महानिशायां दिनदले यस्मात् दशाद्य
र्वं दश परतस्तस्माद्वर्ज्यानि च पलानि ऊनवांशकपापग्रहनवांशकं परिहरेत् अथ ग्रहणतः पू
र्वं दिनानां त्रयं परिहरेत् उत्पातग्रहजैः उत्पातादिव्यभौमान्तरिक्षास्ते यस्मिन्दिने भवंति ततोऽप्य
हानि समस्तदिनानि वर्ज्यानीति ग्रहोग्रहणं तस्मादपि सप्तदिनानि वर्ज्यानि उक्तं च चंद्रसूर्योप
रागेषु अर्कं सर्वं शुभं त्यजेत् सप्ताहमशुभं पश्चात्सप्त तु ग्रहणमस्तकम् त्रिविधोत्पातमध्ये
सिंहिकासूनुदर्शने सप्तरात्रं न कुर्वीत यात्रोद्वाहादिमंगलं इति अंगिरा अपि सर्वग्रासे तु सप्ता
हमर्द्धग्रासे दिनत्रयं त्रिचतुःकांगुलितो ग्रासे दिनमेकं विवर्जयेत् षट्दिनानि त्रिभागोने अर्द्धग्रा
से च तद्दिनम् चतुर्थांशे त्रिरात्रं स्यात् ग्रहणे चंद्रसूर्ययोः अत्र कार्यस्यावश्यकत्वे परिहारो ज्योतिर्नि
बंधे पंचदिनानि वसिष्ठः त्रिदिनं गर्गः पक्षं कौशिकस्त्वेकं यवनाचार्यस्य मतं पंचमहत्तीनि हृष
इति अयं च निषेधो नित्यनैमित्तिकादिव्यतिरिक्तविषयं ग्रह नित्यनैमित्तिके कार्ये जपहोमकि

विवी॰ यास्तु च उपाकर्मणि चोद्वाहे ग्रहणे वा धोनविद्यते इति शुभदोत्पातैस्तु इष्टं दिनमिति शुभदोत्पाता वराहसं
२२ हितम् चंद्रा शनिमहीकंपसंध्यानिर्घातनिस्वनाः परिवेषरजोधूमरक्तार्ककान्तनोदयाः द्रुमेभ्योन्न
रसस्नावमधुपुष्पफलोद्गमाः गोपतिमदवृद्धिश्च शुभाय मधुमाधवे स्युरादयः ऋतुपरत्वेनोक्ताः
एते यद्दिने जायन्ते तद्दिनमेकमेव त्यजेत् अथ ग्रहणनिर्णयं ग्रहे सौम्यादिभिर्भिन्ने भेदिति तथा योऽस्य
ह योर्गुरुसंबंधि यस्मिन्दिने नक्षत्रे ग्रहे जाते तथा उत्पातमं तथा उत्पातमं यस्मिन्नक्षत्रे दिव्यान्तरिक्ष
भौमत्रिविधोत्पाताः एतानि ग्रहणभियोद्दोत्पातनक्षत्राणि षण्मासं त्यजन्मेदस्याराख्वियोर्मंत्रवास्या
दिति विवाहवृन्दावने नारदः ग्रहणोत्पातभं त्याज्यमङ्गलेषु ऋतुत्रयमिति नूनं नक्षत्रसंधौ जाय
माने ग्रहणे किं नक्षत्रं दूषयेदित्यत्र शार्ङ्गधरः यस्मिन् धिष्ण्ये हरिदिनं च धिष्ण्ये गिलीति तत्पाज्यम् तत्र
यस्मात् याम्यग्रहे शुभरणं विधन्ते हयोभवो स्वद्वयमेव जन्मात् अथ च पत्नांतरेण ग्रहणद्वयस्या
पद्यानदातद्ग्रहणे यभोग पत्नाद्विशुद्धं भवति द्वितीयं प्राणाग्रहे स्पृशतिभोगषट्कात् अथ ग्र
हणनक्षत्रे ग्रासभेदेन निषिद्धमासदिवसांश्चं वक्ष्याह वेदग्रहणे सकलादिपादमासेकमात्रेकं उ
तोऽर्धमासमृतत् पूर्वपरस्तादुभयो त्रिदिवसाग्रस्तेस्तरे वाभ्युदिते दिना उ ग्रहणे ग्रहणनक्षत्रमासे षण्मा
ई च तर्यांशग्रासे समतिषट् एकमासमात्रे ग्रहः सर्वग्रासे तु षण्मासात् त्रीन्मासांरवदलग्रहे आयाद
ग्रहणे षि स्यं मासमेकं विवर्जयेत् अथ क्रमात् सूर्यतेस्तग्रहणात् पूर्वंत्रि च वासाः ग्रस्तेऽभ्युदिते ग्रहणान्नाश्चा
त्रिवासानेष्टाः तथा ग्रहे खंडयस्तास्तोदयतोदययोरभावेपि अस्ताद्युभयोः एकपक्षश्च त्रिवस्त्रानेष्टाः २२
ग्रहः ग्रस्तास्तगे दिनं पूर्वपश्चात् स्रोदयेन तथा खंडग्रासे त्रिदिनं निःशेषे सप्त सप्त च कश्यपः ग्रस्ता
इति

स्तेवाकथा शीतयोः श्रुतिस्मार्त्तेतत्रभयंतत्त्वंशाखं उभयवस्थयोः अथमासान्यतोगवप्रणवर्ज्यानि
पंचांगाद्दूषणानिवसंततिलकेनद्दष्ट्याभ्यामाह जन्मर्त्तमासतिथयोव्यतिपातभद्रावैधृतमा
पितृदिनानितिथिक्षयवृद्धी न्यूनाधिमासकुलिकप्रहराईयातविष्कंभवज्रघटिकात्रयमे
ववर्ज्यम् परिघार्धयंचशूलेषट्चगण्डातिगण्डयोः व्याघातेनवनाड्यस्यवर्ज्याः सर्वशुक
र्मसु जन्मनक्षत्रजन्ममासजन्मतिथयः शुभकर्मसुवर्ज्याः अयंचनिषेधः आद्यगर्भस्यैवना
रदः नजन्ममासेजन्मर्क्षेनजन्मदिवसेपिवा आद्यगर्भसुतस्याथद्विजस्यवाकरग्रहः इति जन्म
मासलक्षणंजगन्मोहने गर्गः आरभ्यजन्मदिवसं यावत्त्रिंशद्दिनं भवेत् जन्ममासः सविज्ञे
योवर्जितः सर्वकर्मसु वस्त्रनक्षत्रमप्रभूतादिवाइमासेचैत्रादौ जन्मामासश्चांद्रोमासस्याजः
इन्द्राग्नीयत्रहूयेते मासादिः सप्रकीर्तितः अग्नीषोमौस्मृतौमध्यसमाप्तौपितृसोमकौ इति
हारितोक्तमासलक्षणं व्यतिपातादयश्चवर्ज्याः पितृदिनमातापित्रोर्मरणदिनं तिथिक्षयवृद्धी
तिथिक्षयतिथिवृद्धिश्च तल्लक्षणमाहवसिष्ठः स्पृशेत्स्त्रितिथयोवारेएकस्मिन्नवमोतिथिः
तिथिर्वारत्रयेचैकात्रिद्युस्पृक् द्वेपिनिंदिते न्यूनमासः अधिमासश्चवर्ज्याः संक्रमद्वयेनसहि
तः क्षयमासः अधिमासः असंक्रांतः कुलिकार्द्धप्रहरौवक्ष्यमाणौयातोमहापातः विष्कंभयो
गवज्रयोगयोराद्यं घटिकात्रयमेववर्ज्यं एवकारेणकेचिद्वज्रयोगेनवघटिकावर्ज्या इत्युक्त
यथा विष्कंभायघटीत्रयंचनवकंव्याघातवज्राद्ध्रुवं इतिहजगशाने तथा व्याघातवज्रकेकार

मु०
१२ तिगणे शाज्योतिविडुक्तिरपिरस्ता विष्कंभवज्रयोस्तिस्रः षड्गंडातिगंडयोः व्याघातेनवशूलेतु
पंचनाडीोविगर्हिताः अतिकष्टपयोस्तेः परिघस्यार्द्धवर्ज्यंमूलस्याद्याः पंच गंडातिगण्डयोराद्याः
षट्षट्घटिकाः व्याघातेचादिमानवघटिकावर्ज्याः अथपक्षरन्ध्रतिथीरावश्यकत्वेनचतुःष
ड्ष्टादिवर्ज्याघटीरावश्यमाह वेदांगाष्टनवार्केन्द्रपक्षरंध्रतिथौत्यजेत् वसंकमनन्तनवाशाःश
रानाडीःपराःशुभाः चतुर्थीषष्ठीअष्टमीनवमीद्वादशीचतुर्दशीएताःपक्षरंध्रतिथयोज्ञेयाः
12 आसुशुभकृत्यस्यावश्यकत्वेसतिआदिमाःक्रमात् वसंकमनन्तनवाशाःशरानाडीस्त्यजेत्
यथाचतुर्थ्याःआदिमाः अष्टघटिकाः षष्ठ्यानव अष्टम्याश्चतुर्दश नवम्याःपंचविंशतिः
द्वादश्यादश चतुर्दश्याःपंचघटिकास्त्याज्याः इत्यर्थः पराउर्वरिताःशुभाज्ञेयाः वसिष्ठः च
तुर्दशीचतुर्थीवअष्टमीनवमीतथा षष्ठीवद्वादशीचैवपक्षच्छिद्राह्वयाश्मास्ताः क्रमाद्धताश्च
तिथिषुवर्जनीयाश्च नाडिकाः भूताष्टमनुतत्वांकदशाश्चोर्ध्वाश्च शोभनाः दोषनाडीषुय
त्कर्मकृतंसर्वंविनश्यति अथादिकष्टपयेनसर्वथायाशोभनदशैववर्जिताः अथकुलिककाल
वेलायमघंटदोषानवष्टभाह कुलिकःकालवेलाचयमघण्टश्चकंटकाः वारादिन्नेक्रमा
न्मदेबुधेजीवेऊनेत्रतः वर्तमानवारान्मन्देभानेश्चैरगणितेसतियोंकोभवतितस्मिन्
द्विगुणेयोंकस्तत्संख्यःसाणोमुहूर्तः कुलिकोभवति एवंबुधेजीवे भौमेवर्तमानवाराद्गु १२
णितेयोंकोभवतिसद्विघ्नःक्रमात्कालवेलायमघंटकंटकसंज्ञाउष्टमुहूर्ताःस्युः यथारवि

तः शान्तिः समसंख्याकाः तस्मिन्दिनगणे चतुर्दशाजाताः तेन रवौ चतुर्दशो मुहूर्तः कुलिकः ए

एवं बुधसंख्यास्त्वत्तारस्तद्दिनगणे ऽष्टमो मुहूर्तः कालवेला जीवदिने द्वादशमो यमघंटः भौमे

तृतीयेह्नि द्वे षष्ठो मुहूर्तः कण्टकसंज्ञ इत्यर्थः एवं सोमवारादावपि अथ शुभकृत्यस्यावश्य

कत्वे सति देशभेदेन कुलिकादिदोषपरिहारमाह गर्गः विंध्यस्योत्तरकूले तु यावदानदि

नाचलं यमघंटकदोषोक्तिर्नान्यदेशेषु विद्यते मत्स्यागमगधांध्रेषु यमघंटस्तु दोषकृत्

काश्मीरे कुलिकोद्दिष्टः शुद्धियामस्तु सर्वतः इति केषांचिन्मते कालवेला कालस्य वेला रवितः

प्रारभ्य ५।२ तर्कादितत्त्वांशगांदवुधयाधराजे ८।३।१ दिने निशायामष्ट तुर्दवेदपते ३।२ नगो ७

शुपरामाद्विद्विदंतिनोच स्तृडप्रहरद्वयं यात्रायां मरणं कालवेषवाणिपीडने व्रतेब

स्त्रवधः प्रोक्तः शुभं कर्म ततस्त्यजेत् गोडाः सूर्यवेदपक्षारौ ५ चंद्रेदपतौ २ कुजेति रभूः २ नेवा

णा ५ शीघ्रगौदंतिर सूर्यो ७ शुक्रे त्रिवेदको ४ मंदे तर्क ३ गजो ज्ञेयो यामार्द्धावशुभौ तदा इति

अथ सूर्यादिवारेषु शिष्याणां स्यात् एव दोषस्तान्तार्थमहूर्त्तादिनामकान्मुहूर्त्तान्तु शार्दूलवि

क्रीडितवसंततिलकाभ्यामाह सूर्ये षट्स्वर नागदिग्मनुमिताश्चंद्रे द्विषट् कुञ्जराकाका

विम्बधुरंदराः तिर्तिसते इव पञ्चिनकोदिशः सौम्ये षष्टिगजार्कदिग्मनुमिताजीवे द्विषट् सा

त्कराः प्रोक्ता श्चोक्तिथयः कलाश्च भगजे वेदेषु तर्कायुहाः दिग्भास्करामनुमिताश्च शनौ

प्रागिदिनानांगादिशोम वदिवाकरसंमिताश्च दृष्टलग्नाः कुलिककंटककालवेलाः सुम्याद्रीया

नयमघंटगताः कलाश्चाः रविवारे षष्ठसमाष्टमदशाचतुर्दशामहूर्त्तानिंद्याः एवं सर्वत्र

मू॰
२२

पमर्यामलेम्यासतः सएव रश्मनहर्ते एकश्चिद्दुर्मुहूर्तः कश्चित्कुलिकः कंटकः कालवेलाख्याः
अर्द्धयामाख्याः यमघंटाख्याश्चान तन्मात्राणिकलो — शाः दिनमानस्यषोडशांशाः अथविवाहादिशुभ
कृत्येहोलिकाष्टनिषेधं देशपरत्वेनाह विपाशैरावतीतीरेशतद्रुश्चत्रिपुष्करे विवाहादिशुभेनेष्टंहो
लिकाप्रागिनाष्टकम् विपाशाऐरावतीशतद्रुः एताः पंचपश्चिमदेशप्रसिद्धाः नद्यतासांतीरे उ
भयतटवर्तिदेशे त्रिपुष्करदेशेचहोलिकाफाल्गुणशुक्लपूर्णिमातत्तः प्रागदिनाष्टकम् विवाहा
दिशुभकृत्येनेष्टंनिषिद्धं अर्थादन्यदेशेननिषिद्धं अथमृत्युयोगादिदुष्टयोगपरिहारमनुष्टु
भाह मृत्युक्रकचदग्धादीनिंदोःशस्तेशुभानजगुः केचिद्यामोत्तरंचान्येयात्रामेवविनिंदितान
मृत्युयोगादग्धाद्वैस्याहितानन्दादिष्टक्ताः क्रकचाः षष्ठ्यादितिथयोमंदाविलोमप्रतिबद्धुधे ३
मुक्ताः दग्धादियोगाः सूर्येशापंचाग्निरसाष्टनंदाश्त्यादिनोक्ताः चंद्रेशस्तेकर्तुर्गोचरेणसमीचीने
सतिएतानशुभानजगुः ऊचुः राजमार्तंडाः क्रकचामृत्युयोगाख्यादितंदग्धतथैवच शस्तेचेंद्रेत
पर्यांतिहन्तावन्त्रहुताश्च अथकेचिदाचार्याःयामोत्तरंप्रहरोत्तरंमृत्युक्रकचदग्धादीनशुभान
जगुः सएवाह अग्यातेयमघंटेचकाणेचकाणेचक्रकचेतथा तिथ्योदग्धेचकाणेचप्रहरान्यामास
रतःशुभम् इति तथान्येआचार्याःमृत्युक्रकचदग्धादीन्यात्रायामेवतिंदितानजगुः विवाहादौन
दोषः लल्लः वारर्क्षतिथियोगोत्थयात्रामेवविवर्जयेत् विवाहादीनिकुर्वीतगर्गादीनामिदंवचः निं
द्यंस्थितिशोधः अत्रैवच अयोगेषुचसर्वेषुवर्जयेद्धटिकाद्वयं उमातमृत्युकाणेपंचषट्सप्तनाडि २२
काः शुभरूपमपवादंमजगुः अयातेनाह अयोगमृत्युयोगोपिचेत्स्यात्तदानीमयोगंनिहत्येवसिद्धिं

तनोति परे लग्नस्यास्त्रियोगादिनाशं दिनार्द्धोत्तरं विष्टिः पूर्वं च शस्तम् अयोगोऽत्र कश्चाद्यो मतिश्चेत्तु योगः
सिद्धियोगोऽपि स्यात् तदा एव सिद्धियोगः अयोगफलं निहत्य कार्यसिद्धिं तनोतीति निष्पादयति मार्त्तण्डः अयो
गः सिद्धियोगश्च द्वावेतौ भवतो यदि अयोगो हन्यते तत्र सिद्धियोगः प्रवर्त्तते परे त्वाचार्याः लग्नशुद्ध्या कुयो
गादिनाशमाहुः यदाह एवं यत्र लग्नविलोकिनि विज्ञियते शुभमशुभमस्तकेऽत्र तेषामयोगानामभा
वाज्जायते शुभम् अथावश्यककृत्ये कालान्तराभावे परिहारमाह विष्टिरङ्गारकश्चैव व्यतीपातः सवैधृ
तिः प्रत्यरं जन्मनक्षत्रं मध्याह्नात्परतः शुभम् भद्रामाह शालिन्या शुक्ले पूर्वार्द्धेऽष्टमीपञ्चदश्योर्भद्रैकाद
श्यां चतुर्थ्याः परार्द्धे कृष्णेऽन्त्यार्द्धे स्यात्तृतीयादशम्योः पूर्वे भागे सप्तमीशम्भुतिथ्योः शुक्ले पक्षेऽष्टम्यां पू
र्णिमायां पूर्वार्द्धे भद्रा स्यात् एकादश्यां चतुर्थ्यां च उत्तरार्द्धे भद्रा कृष्णपक्षे तृतीयायां दशम्यां च अपरार्द्धे उत्त
रार्द्धे सप्तम्यां भूततिथ्यां च तदश्यां पूर्वभागे भद्रा स्यात् भद्रास्वरूपं रत्नमालायाम् सर्पिणी च सितेपक्षे वृश्चि
के च सितेतरे सर्पिण्यास्तु मुखं त्याज्यं वृश्चिकायाः पुच्छमेव च अथ चतुर्थ्यादितिथिभद्रायामुखपुच्छशार्द्दू
लविक्रीडितेनाह पञ्चद्व्यद्रिकृताष्टरामरसभूयामादिघट्यः शराविष्टेरास्यमसद्गजेन्दुरसरामाद्य
श्विबाणाब्धिषु यामेष्वन्त्यघटीत्रयं शुभकरं पुच्छं तथा वासरे विष्टिस्तिथ्यपरार्द्धजा शुभकरी रात्रौ तु पू
र्वार्द्धजा चतुर्थ्यादितिथीनां पञ्चानां पञ्चादिप्रहरेषु आदिघट्यः पञ्च शराः पञ्चसंख्याः विष्टेर्मुखायामा
स्यं मुखं यथा चतुर्थ्यां पञ्चमप्रहरे आदिभूताः पञ्च घट्यो भद्रामुखे एवमष्टम्यां द्वितीयप्रहरे आदिभू
ताः पञ्च घट्यो भद्रा एकादश्यां सप्तमप्रहरे पूर्णिमायां चतुर्थप्रहरे तृतीयायामष्टमे सप्तम्यां तृती
ये दशम्यां षष्ठे चतुर्दश्यां प्रथमे प्रहरे भद्रामुखं स्यात् तदसत् अशुभमित्यर्थः अथ पुच्छं चतुर्थ्यादि

मु॰टी
१४

तिथीनांक्रमेण सप्तम्यादिप्रहरेषु यत्प्रभवं घटीत्रयं पुच्छसंज्ञातच्छुभकरं यथा चतुर्थ्याः अष्टम
प्रहरान्त्यघटीत्रयं भद्रापुच्छं एवमष्टम्यादिषु प्रथमादिप्रहरस्यान्त्यघटीत्रयं पुच्छं ज्ञेयं तत्र भद्राकर्मा
णि वसिष्ठः वधबंधविषाग्न्यस्त्रच्छेदनोच्चाटनादि यत् तुरंगमहिषोष्ट्रादि कर्म विष्ट्यां तत्सिध्यति अंग
विभागः कश्यपसंहितायां मुखे पंच गले त्वेका वक्षस्येकादश स्मृताः नाभौ चतस्रः षट् कट्यां
तिस्रः पुच्छे तु नाडिकाः कार्यहानिर्मुखे मृत्युर्गले वक्षसि निःस्वता कट्यामुन्मत्तबुद्धिः स्याच्युति
पुच्छे ध्रुवो जयः अथ विष्टिपरिहारमाह तिथ्यर्द्धेति तिथ्यपरार्द्धजाता तिथिपूर्वार्द्धसंभूता विष्टिर्वा
सरे दिवसे यदि स्यात्तदा शुभंकरी तथा हि तेन प्रकारेण तिथिपूर्वार्धजा भद्रा रात्रौ चेत्स्यात्तदा शुभ
करी तत्र हि दिवा पूर्वार्द्धजा विष्टिः पूर्वार्द्धोत्था यदा निशि तदा विष्टिः शुभायेति कमलासनं भा
षितं अथ भद्रानिवासं तत्फलं चाह चंद्रे कुंभहये कुम्भहये कुंभमीनस्थे कर्कहये कर्कसिंहराशि
स्थे सति भद्रा मर्त्यमनुष्यलोके तिष्ठति अथ मेषादित्रये मेषवृषमिथुनस्थिते अलिगोवृश्चिकस्थे स्वर्गे
लोके भद्रा तिष्ठति कन्यातुलाधनुर्मकरराशिषु चन्द्रे अधः पाताललोके भद्रा तिष्ठति तत्र मर्त्यलो
के पाताले शुभफलं भोक्तं शुभाशुभम् भद्रा तदा तीव्रापवादद्वारा प्रयोजनं कं भवति उक्तं च मेषो
क्षकोप्यलिमिथुने घटसिंहमीनकर्कौ च चापमृगतौलिसुतासु चंद्रे स्वर्गे भुवं नागलोकमथ शाः प्र
याति विष्टिः फलान्यपि ददाति हि तत्र देशे भूपालवल्लभे कीटकुंभहये भूम्या कोप्यजनि तये वगा १४
कन्याचापहये चंद्रे भद्रा पातालवासिनी अथ कालशुद्धौ निषिद्धवस्तूनि प्राह लविक्रीडितेनाह
वाप्यारामतडागकूपभवनारम्भप्रतिष्ठाव्रतारंभोत्सर्गवधूप्रवेशनमहादानानि सोमाष्टके गो

14

दानाग्रयणं प्रपाप्रथमकोपाकर्म वेदव्रतं नीलोद्वाहमथातिपन्नशिशुसंस्कारान्सुरस्थापनम् दी
क्षामौञ्जिविवाहमुण्डनमपूर्वं देवं तीर्थं तथा संन्यासाग्निपरिग्रहौ नृपतिसंदर्शाभिषेकौ गमनं चा
तुर्मास्यसमावृती श्रवणयोर्वेधं परीक्षां त्यजेद् वृद्धत्वास्तशिशुत्व इज्यसितयोर्न्यूनाधिमासे तथा
वापीदीर्घिका आरामउपवनम् तडागः पुष्करिणी कूपः प्रसिद्धः भवनं गृहं एतेषामारम्भ
प्रतिष्ठे आरंभो निर्माणं प्रतिष्ठा उत्सर्गः तत्र गृहप्रतिष्ठा गृहप्रवेशो ज्ञेयः व्रतानामनन्तादि
व्रतादीनामारम्भो ग्रहणम् उत्सर्गः उद्यापनम् महादानानि तुलापुरुषादीनि सोमः यागः अष्टका
अष्टका अष्टकाश्राद्धं गोदानं केशान्तसंस्कारं कर्म आग्रयणं नवान्नेष्टिः प्रपा जलशाला प्रथमकोपाक
र्म प्रथममारभ्यमाणं श्रावणीकर्म वेदव्रतं महानाम्न्यादि चतुः महानाम्नीव्रत उपनिषद्व्रतं देव
व्रतं च नीलोद्वाहः काम्यवृषोत्सर्गः अतिपन्नशिशुसंस्काराः अतिपन्नाः अतिक्रान्ताः जातकर्मा
दयः शिशूनां संस्काराः दीक्षा मन्त्रग्रहणादिका मुण्डनं चौलं अपूर्वं देवदर्शनम् तीर्थं तत्र वासं
वासं तु स प्रसिद्धः अग्निपरिग्रहो अग्निहोत्राग्निहोत्रं अपूर्वराजदर्शनं राज्याभिषेकं च गमागम
नम् पूर्वमेव चतुर्मास्य चातुर्मास्ययोगः समावर्तनं मौञ्जिविसर्गः श्रवणयोर्वेधः कर्णवेधः परी
क्षाधिकमासे न तत्र घटमासादिवृ यादि कृपादि व्यक्तितियावत् एतानि कर्माणि बुधो न कुर्यात् कदा
इज्यसितयोर्बृहस्पतिशुक्रयोर्वृद्धत्वे अस्ते च शिशुत्वे बाले च तथा न्यूनाधिकमासे धिकमासे क्षयमासे
च न कुर्यात् अत्र मूलवचनानि शातातपः अस्तंगते गुरौ शुक्रे बाले वृद्धे मलिम्लुचे वपायनस्वपार

मू.टी.
२५

15

मंत्रतानां नैव कारयेत् अस्तोदये वापीकूपतडागारामगमनं तोरणप्रतिष्ठाव्रतं विद्यामंदिरकर्णवे
धनमहादानं वनसेवनं तीर्थस्नानविवाहदेवभवनसत्रादिदेवं तृणां हरेणैव जिज्ञीविष्णुपरिहरेदस्तगते
भार्गवे उपनयनं गोदानं पाणिग्रहणं गृहप्रवेशगमनानि अस्तमये च न कुर्यात्स्वरगुरुभार्गवचंद्रे
षु अस्तमयादिफलमाह बादरायणः गुरोरस्ते पतिं हन्यात् शुक्रास्ते चैव कन्यका चंद्रे न शुद्धे मोहस्या
तस्माद्दस्ते विवर्जयेत् बालभावे स्त्रियं हन्या वृद्धभावेन रं तथा तस्माद्बाल्ये च वार्द्धके विवाहं नैव कार
येत् तथाधिमासे वर्ज्यानीत्यपरिशिष्टे सोमयागादिकर्माणि नित्यान्यपि मलिम्लुचे तथैवा
ग्रयणाधानचातुर्मास्यादिकान्यपि महालयाष्टकाश्राद्धोपाकर्मादिकं मयत् स्पृष्टमासवि
शेषाख्याविहितं वर्जयेन्मले गार्ग्यबृहस्पती अग्न्याधानं प्रतिष्ठां च यज्ञदानव्रतानि च वेदव्रतवृषो
त्सर्गचूडाकरणमेखलाः मांगल्यमभिषेकं च मलमासे विवर्जयेत् मरीचिः गृहप्रवेशगोदान
स्थानाश्रयमहोत्सवम् न कुर्यान्मलमासे तु संसर्पांहस्पतौ तथा वसिष्ठः वापीकूपतडागादि
प्रतिष्ठां यज्ञकर्म च न कुर्यान्मलमासे तु संसर्पांहस्पतौ तथा यदा तु यमासौ भवति तदाद्यमाससंप्र
वीतरावधिमासोभवतः तत्र पूर्वः संसर्पः द्वितीयोंऽहस्पतिः एतानि गुरुशुक्रयोरस्तादावपि वर्ज्यानी
त्याह गार्ग्यः बाल्ये वा यदि वा वृद्धे शुक्रे चास्तंगते गुरौ मलमास इवैतानि वर्जयेद्देवदर्शनम् अष्ट
दैवतां दृष्ट्वा शुचः शुनष्टे भार्गवे मलमासेप्यनादृततीर्थयात्रां विवर्जयेत् यन्नाहृतं अपूर्वतीर्थ
यात्रा भवति यत्कालानि सीमंतनामकरणादीनि सर्वादेरस्तादिसंभवेपि स्वस्वकाल एव कार्याणि

हः मासमध्युक्ताकार्यमङ्गलंगृहस्थस्य योः तदोषकृन्मलोमासोऽगुर्वादित्यादिकेनतथा अन्यत्रापि सौ
मतज्ञानकारीनिशाशानाशानिद्यानिवे तदोषोमलमासस्यमौढ्यात्तेगृहस्थस्य कथो शृंसिष्ठः अ
तीतकालान्युद्विलानितानि कार्याणिसौम्यायनेगादितेषो सितेगुरौवाप्यथपरश्यमातत डमेयर
चांगादिनेप्यवउ अतिएवअतिपद्धतिनीचादिभितापित्रे शिष्यसंस्कारस्तुकर्म अथसिंहमकरस्थ
गुर्वादिघतिदेशमाह अस्तेवज्रौसिंहनक्रस्थगीववर्ज्यंके विहकगेगचातिचारे गुर्वादित्यविश्व
वत्वेपियदेशेचुल्लहहतरत्नादिमध्याम यदस्तेगुर्वादस्तेवर्ज्यंनिषिद्धमुक्तमतत्सिंहस्थग
रौमकरस्थेचगुरौवर्ज्यंनिषिद्धं देवीपुराणे सिंहसंस्थे गुरौयत्नात्सर्वारंभान्विवर्जयेत् अत्र
भ्रात्कलंत्राणिहन्याकीर्णनसंशयः कारकोऽप्रजनेनाशंसतातांस्त्रिविद्यतेविवाह देवागमेतग्र
गातिप्रयोचानगृहाणीच विवाहयज्ञोपनयचूडादिचनसिद्धति यथासिंहस्थितोजीवलग्न
वमकरस्थितः अयमपिनिषेधानियतकालान्नानभवति ज्योतिर्निबंधे हरिनीचादिमाग
पित्रतोहाहादिमंगलम ननिह यदिस्वेचेस्वभेवामस्थितोगुरुः सर्वात्मकायदागच्छेत्कालः
नीचवृहस्पतिः पुत्रिणीधनितीकन्यासौभाग्यंसमश्नुते अविदगूर्वयात्रायामोन्नादि
दोषोनास्ति गोदावर्यांगयायांचश्रीशैलगृहणोद्भवे सुराजगजरूपाणांचमोक्षादोषोनविद्य
ते वायुपुराणे गयायांसर्वकालेषुपिण्डं दद्याद्विधानतः अधिमासेजन्मदिने अस्तेचगुरुशुक्र
योः तीर्थयात्रानकर्त्तव्यागयागोदावरीविनाश्रुति अथगुर्वादयस्तेयदुर्ज्जंतदकर्णोगुरौ अतिचारे
पिगुरौवर्ज्यं वात्स्यः यात्रोद्वाहप्रतिष्ठायांगृहचूडाव्रतादिकं वर्जयेत्तत्तमेवजीवेवक्राति

मु.टी.
२६

चारगे अस्यापवादो राजमार्तण्डः वक्रातिचारगे जीवे वर्जयेत्तदनंतरम् व्रतोद्वाहादि चूडायाम
ष्टाविंशतिवासरान् दीपिकायाम् त्रिकोणजायाधनलाभराशौ वक्रातिचारेण गुरुः प्रयातः
यदा तदा प्राह शुभं विलग्नं विहाय णाग्रहणं च सिंहः अथवे चिहस्तदिने आदित्ये एकराशिगतो
गुरुस्तावविति यावत् गुर्वादित्ययोः सर्वं शुभकर्म वर्ज्यं शौनकः एकराशिगतौ स्यातां जीवास्या
तापदा पुनः व्रतबन्धविवाहादि शुभकर्माखिलं त्यजेत् अथ क्षेपविधिः स्व वेलापि पक्षे त्रयोदशा
दिने पक्षे यस्मिन् पक्षे तिथिद्वयक्षयः स त्रयोदशदिनपक्षः सोतितिंयः उक्तं च पक्षस्य मध्ये
द्वितिथी पतेतां यदा भवेद्रौरवकालयोगः तस्मिन् पक्षे शुभकर्म वर्ज्यमित्याह चंडेश्वरः त्रयोदश
दिने पक्षे विवाहादि न कारयेत् गर्गादिमतयः आहुः कृपेमस्तु तदा भवेत् उपनयनपरिणया
वेषमारंभादि शुभकर्माणि यात्राद्विद्वयपक्षे कुर्याद्वतिजीविषुः ग्रहणं अथ नष्टं वेतनकाले गाईत
रत्नादिभूषा दत्ता हृत्तिर्हृतास्ततस्तं बंधिनी रत्नभूषा रत्नस्तवपि भूषा च आदिशाद्वात्सवर्णमणिसंबंधिनी
च भूषा वर्ज्या प्राहुः एवं स्मिन्निषिद्धे काले अपि यः राजमार्तंडः यात्रा चूडाविवाह श्रुतिविवरविधिशास्त्र
मग्नेव शुभ्राप्रासादायात्र दृष्टाम्बरतरभवनारम्भविद्याविधानम् मौंजीबंधं प्रतिष्ठां मणिकनकरत्न धा
रणं कुर्वते ये मनुष्याः सिंहस्थिते न त्रयोदशदिनकरयोरेकराशिस्थयोश्च सिंहे गते पल्लवाणाम् वाक्यवत्ता
दावपि मध्यमं कन्ये सम्यक्सवर्णादि धारणं निषेधः इत्यर्थः अथ सिंहस्य गतोः प्रकारत्रयेपरिहारः पंद्र
वत्र याह सिंहगतोसि दले विवाहे ने ष्टो यमोदोत्तरतः च यावत् भागीरथ्या याम्यतटं दोषो २६
नास्ति त्र देशे न पने च मेध ग्रत्रयम्ना प्रामेदेनपविहारः सिंहे गतो सत्यपि सिंहांशे सत्र्यशत्रयोदशां

16

मु० ११२ योरंतरंखलुगुरुम्भश्रान्तः पंचक्रोशांतरं वंगश्रा: सिंहांशा नवरजौ नतिविवाहो नेष्ट: सिंहराशौ तु सिंहो
ग्रौ घटाभवतितावानिः सर्वदेशेष्वयं त्याज्यो दंपत्योर्निधनप्रदः इति राजमार्तंडोक्तेः मृष्टदेशभेदेन हि नी
यपरिहार उच्यते अथ गोदावरी गोदावरी नदी तस्या उत्तरतीरमारभ्य भागीरथी यावत् तद्दक्षिण
कूलेन यावती कृत्य गोदावरी गंगान्तरालवर्ती यो देशस्तत्र सिंहस्थगुरुवर्ज्यः नान्यदेशे तत्र गोदाव
र्युत्तरतो यावद्भागीरथीतटं यावत् तत्र विवाहो नेष्टः सिंहस्थे देवपतिश्च मे यथा गोदावरीदक्षिणत
टे भागीरथ्युत्तरदेशे च सिंहस्थगुरुदोषो नास्ति वशिष्ठः भागीरथ्युत्तरे कूले गौतम्या दक्षिणे तथा
विवाहो व्रतबंधो वा सिंहस्थेज्ये तु दुष्यति अत्र विवाहव्रतबंधावेव निषिद्धौ आभ्यामन्यानि शुभकर्माणि
न निषिद्धान्येव अपवादस्य संकोचात् अथवा तावद्युत्तमानां योगात् अथ तृतीयो परिहारः नृपतेः स्वर्गे
वरागौ विद्यमाने सति वा सिंहस्थगुरोर्दोषो नास्ति ज्योतिर्निबंधे मंगलानीह ऊर्वीतले
रस्यो वा क्वचित् यदा भानौ मेषगते सम्यग्गिमाकुः शौनकादयः इति अथ मकरस्थगुरौ प्रकारद्वयपरिहा
रं गुणालिन्याह रेवापूर्वे गण्डकी पश्चिमे च शोणस्योदग्दक्षिणे चेत्थं वर्ज्यो नायं कौंकणे मागधे च गौ
डे सिंधौ वर्जनीयः शुभे च रेवायाः नर्मदा पूर्वदेशे गंडकीनद्याः पश्चिमविभागे शोणनदस्य च उत्तरे द
क्षिणे गंडक्याः पश्चिमे भागे मकरस्थो न दोषभाक् अन्यदेशेषु निदेशेषु निषिद्ध इत्यर्थः द्वितीयः प
रिहारः अयं मकरस्थो गुरुः कौंकणदेशे गौडदेशे सिंधुदेशे च शुभकृत् अन्येषु वर्ज्यो निषिद्धः उक्तं च मा
गधे गौडदेशे च सिंधुदेशे च कौंकणे व्रतचूडाविवाहं च वर्जयेन्मकरे गुरौ अन्यदेशेषु नान्यत्र लंकायामे
व अथ लुप्तसंवत्सरदोषं सापवादं वशिष्ठस्तेनाह गोमत्याश्च उभेतरभेतिचारगो न्तो पूर्वराशिंगुरु

मु. चिं.
१७

रेतिवक्रितः तदा विलुप्ताब्दः ह्यतिनिंदितः शुभेष्वेवास्वरतिम्नगांतरे गोर्द्धृषः अजः मेषः अंत्यो मीनः
जन्म प्रसिद्धः एभ्यः अन्येभ्यः शुभेष्वग्रराशौ मिथुनादौ अतिचारगो गुरुः महातिचारे समागतः स
न्नएषमाकियद्भिर्दिनैर्वक्रितः यदा पूर्वयुक्तो राशिं नो एतिनागच्छति तदा विलुप्ताब्दः लुप्तसंवत्सरः उच्य
ते स लुप्तसंवत्सरः शुभकृत्येष्वतिचारगतो जीवस्तं राशिं नैव चेद्गतः लुप्तसंवत्सरो ज्ञेयो गर्हितः स
र्वकर्मसु यदातगोऽंशात्कुंभेषु पूर्वराशेः सकाशान्महातिचारेणयाति पूर्वराशिं च नैति तदा लुप्त
17 संवत्सरदोषः गुरुर्मेषवृषकुंभेषु चतीचारगो गुरुः न तत्र काललोपः स्यादित्याह भगवान् रामः द
शामसभोगानंतरं अतीचारे पि लुप्ताब्ददोषो नास्ति चाप्यतः मासन्द्वादशाकादशावाप्यन्यराशौ यदा
राशिमुपैति जीवः भुक्तेन पूर्वं च पुनस्तथापि न लुप्तसंवत्सरमाहुरार्याः पूर्वराशिभेदेन परिहारमुक्त्वा
इदानीं देशभेदेन परिहारमाह स लुप्तसंवत्सरो देवान्नर्मदास्वरनिम्नगाः भागीरथ्यीनयोर्नद्योरंतरोति
पिद्धः उक्तं च लुप्ताब्ददोषो विमतेन मध्ये सोमोद्भवायाः स्वरनिम्नगायाः इति नारदेन सम्यक् समकलो
वापि विवाहवर्जितः समद्धिर्गिरो: शुक्रस्तन्मासेप्ययतः विवाहादिनकुर्वीत नर्मदातीरउत्तरे श्र
घवारसृतिमुपाजात्याह पादोनरेखापरपूर्वयोजनैः पलैर्युतो नास्ति प्योदिनाद्यः ऊनाधिकास्त
द्विवराद्भवैपलैर्हृद्यतथाधोदिनप्रवेशनं नम रेखामध्यरेखा पुरीरत्नसादेवकन्याघ्यकांतीश्याप्युक्ता
लंकाश्चारभ्यत मेरुमस्तकदत्तस्त्राधोवर्तिदेशास्ते नमध्यरेखाशब्देनोच्यते यस्मिन्देशेवारप्रवृत्तिश्चिकी
र्षितास्मदेशारेखातः प्राक्पश्चिमे यावन्ति योजनानि भवंति तानि सचतुर्थांशोनानिकृत्वातावद्भिः पलैः सि १
ष्यः पंचदशघटिकायुक्तोना कार्याः यदा मध्यरेखातः प्रत्यग्योजनानि तदा युक्ताः कार्याः यदा तु प्राग्यो

जनानि तदोनाः कार्याः अथ यदिने वारप्रवृत्तिरिष्टा तद्दिवसे यदिनार्द्धं यत्पलयुतहीनाः नाडिकाः पंचचं
द्राद्यादिप्रकारसिद्धं तस्माद्दिनार्धात् संस्कारविशिष्टाः पंचदशऊनाधिकाश्च भवंति तदा तद्दिवसे भवैः
पलैः दिनार्द्धस्य संस्कारविशिष्टपंचदशानां च यद्विवरं अंतरं तत्संबंधेनोत्पन्नैः पलैन हीनतथा योदि
नयस्य वारस्य प्रवेशः यदा संस्कारविशिष्टाः पंचदशादिनार्द्धतश्च हीनाः स्युस्तदा सूर्योदयात् पूर्वं वारप्रवृत्तिः
यदा संस्कारविशिष्टाः पंचदशादिनार्द्धतोऽधिकास्तदा सूर्योदये तैः पलैः ऊनाः पंचदशघटिका जाता १४
३३ दिनार्द्ध १४।१६ अस्मान्न्यूनाइतिविवरं ४।१७ तेनाभिर्घटीभिः सूर्योदयात्प्राग्वारप्रवृत्तिरित्यर्थः अथवा
रप्रवृत्तिप्रयोजनमुपरः सर्वकालहोरामनुशुभाह वारादेर्घटिकाहित्वा अनलहर्व्वेशा वर्जिताः सेकातष्टान्वैः
कालहोरेशा दिनपात् क्रमात् वारप्रवृत्तिप्रकारेण यस्मिन् क्षणे वारप्रवृत्तिर्जाता ततः इष्टघट्यो द्विगुणाः
कार्याः नाडिः स्यानेऽस्याप्याः तत्र पंचभिर्भक्ते यत्लब्धं तत्पाज्य यद्भेषतद्विगुणाघटीमध्ये वर्जितकार्यं एवं
विधा च सः सैकोयुक्ताः कार्याः सप्तभिस्तष्टाः अवशिष्टाः कालहोरेशाः स्युस्तेदिनपाद्धारात् क्रमाद्गणनी
याः रविवारे इष्टघटिका ५ द्विगुणा १२ पृथग्गतामाः शेष २ वर्जिताः १० सैका ११ नगैः ७ तष्टा ४ रविवा
रे क्रमाद्गणनया चतुर्थो बुधस्तस्य होरा इत्यादि विवाहहोरा ते उदयमारभ्य होरा उक्ता यथा तत्कालार्कमूल
प्राप्ताधिक्रोभक्तः पंचहोराणि भुक्ते होरा भास्वच्छुक्रज्ञेन्दुसौरिजीवभौमाः सत्वापरे न कर तत्तदिकदीशा
इति अनयोर्विषयविभागो वसिष्ठसंहितायां वारप्रवृत्तिविज्ञानेन गणवारादेव हि अतिलघुन्यु कार्येषु
दिनादिरुदयाद्भवेत् तीणवारेः कालहोरारूपः तदर्थं वारप्रवृत्तिः अन्यकार्येषु दिक्शूलादिप्रभृतिथ्यवा
रप्रयुक्तेषु तत्तद्वारं युक्तेषु वायोरेषु सूर्योदयादेव वारो ग्राह्यः अथ कालहोराप्रयोजनं शालिन्याह वा

मू.टी.
२८

18

रेप्रोक्तंकालहोरासु स्पधिस्येप्रोक्तंस्वामितिथ्यंशकेस्य ऊर्यादिकमूलादिविंस्यतामोशुनेवोहंत्युः या
दिवसस्वपिदणः यत्कर्मयस्मिन्वारे प्रोक्तंतद्दिनस्यसदोषत्वादस्यावश्यककृत्यंतस्यकालहोरायांकर्त
व्यं नारदः यस्यखेटस्ययत्कर्मवारेप्रोक्तंविधीयते ग्रहस्यतत्क्षणवारेपितस्यतत्कर्मसर्वदा अत्रकेचित्
यस्यवारेयत्कर्मप्रोक्तंवलिनोतवांशोस्यैर्यभृंद्दोवाचरन्तितिष्ठति नदानत्कर्मकार्यमित्याह उक्तंच
यस्यग्रहदिनेकर्मयत्किंचिदभिधीयते तस्यांशसंस्थितेचंद्रेस्यैवातद्विधीयते इति अथयस्मिन्नक्ष
त्रेयत्कर्मवस्त्रपरिधानादिकमुक्तं तत्तस्यावश्यकत्वेअस्यधिष्ण्यस्यस्वामितिथ्यंशकेस्वामिनोमुहूर्तेऽनु
ष्ठीत नारदः यस्मिन्नृक्षेयत्कर्मनिखिलंकथितंयावत् तदैवतेतन्मुहूर्तेकार्ययात्रादिकंतथेति मुहू
र्तस्वामिनाविवाहप्रकरणोवक्ष्यंते तेषामशुभमुहूर्तेशुदिकमूलाचदिकमूलेवारमूलंतत्रमूलेविवार
णीयं एवंपरिवोरणः तेषामुहूर्तेनेवोहंत्युः दिकमूलादिके अखिलपारिदाऊदिविज्ञेयमितिवसिष्ठे
नोक्तेः अथमन्वादीयुगाद्याद्बुलविक्रीडितेनाह मन्वायास्त्रितिथी ३।१५ मधोतिथिरवी १५।१२ ऊर्जे
शुचोदिकतिथी १०।१५ ज्येष्ठेत्येचांतिथिस्तिथेनव ९ तपस्याः सहस्येशिवा ११ भाद्रेविश्वसितेत्वमाष्टनभ
सः कृष्णेयुगाद्याः सितेगोत्रीवाहुलराधयोर्मदनदर्शोभाद्रमावास्तिते ॥ शुक्लपक्षेएतामन्वादयः मधौचै
त्रेत्रितिथौतृतीयापूर्णिमा ऊर्जेकार्तिकेतिथिरवीशपूर्णिमाद्वादश्यौ शुचोआषाढेदिकदिकतिथीदश
मीपूर्णिमे ज्येष्ठे अंत्येफाल्गुणेचतिथिः ३ अमयपूर्णिमाएव अ‍ेश्वाश्विनेनवमीतपस्यिमाघेअष्टाःसप्त
मी सहस्येपौषेशिवाएकादशी भाद्रपदेश्विश्वस्तीयातशंतशुनः नभसः श्रावणस्यकृष्णपक्षेअ
मावस्या. अष्टमीचतुर्दशीसाश्वाकाःस्युः अथमन्वाद्याश्ववारः वाहुलराधयोः वाहुलकार्तिकः २९